

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาวิจัยได้เสนอแนวความคิดทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาค้นคว้า ซึ่งมีงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการสร้างสำนึกเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกระบวนการศึกษาวิชาวิถีไทย: กรณีศึกษานักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม โดยแบ่งเนื้อหาต่างๆ ดังนี้

2.1. แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

2.2. แนวคิดการศึกษาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2.3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1. แนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง

พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งประมวลและกลั่นกรองจากพระราชทานในวโรกาสต่าง ๆ รวมทั้งพระราชดำรัสอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องโดยได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำไปเผยแพร่ เมื่อวันที่ 21 พฤศจิกายน 2542 เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่าย และประชาชนโดยทั่วไป ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้ต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีจิตสำนึกในคุณธรรมความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ในการดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อสมดุล และพร้อมที่จะรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

2.1.1. ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ในสำนักประธานและพัฒนาการจัดการศึกษาท้องถิ่น ศรีนิยา ดวงตัน(2552:13) ได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต และวิถีปฏิบัติที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 30 ปี และได้ทรงเน้นย้ำแนวทางพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ตลอดจนใช้ความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต การป้องกันให้รอดพ้นจากวิกฤต และให้สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชน ในทุกระดับ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมไปถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงปัจจัยที่เกิดในภายนอก และส่งผลต่อภายในของท้องถิ่นตนเอง ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน

ในขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในการสร้างคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติ ปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจาก โลกภายนอกได้เป็นอย่างดี ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักคิด และหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิตเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๔๒ แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งสำหรับสถานการณ์ในปัจจุบัน ซึ่งสรรเสริญ วงศ์ชูม(2549:16) ได้กล่าวถึงเศรษฐกิจพอเพียงว่า เป็นปรัชญาที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่า 25 ปี ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไขเพื่อให้รอดพ้น และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ซึ่งปรัชญาได้ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และการปฏิบัติตนของประชาชนทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งนี้การพัฒนาและบริหารประเทศต้องดำเนินในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาทางเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นจะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีเพื่อรองรับผลกระทบอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกภายในเงื่อนไขที่สำคัญที่ทำให้ความพอเพียง ก็คือ คนควรพัฒนาให้

มีพื้นฐานที่ดีในด้านคุณธรรม มีความรู้ ความเพียร หากดำเนินการให้อยู่ในความพอเพียงได้จะนำไปสู่การพัฒนาที่สมดุล และเกิดความมั่นคงที่ยั่งยืนได้

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทาน คำจำกัดความของคำว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” หมายถึง การดำเนินชีวิต การมีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน สามารถเลี้ยงดูผู้รอบตนเอง โดยให้มีความเหมาะสม เพียงพอกับความต้องการของตนเองได้ (กรมการปกครอง. 2541:4)

มาจ๊ะ จิตตสังคะ (2537:3) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การให้ความสำคัญในด้านการผลิตเพื่อยังชีพ และให้พอเพียงต่อความต้องการจำเป็นพื้นฐานของบุคคลในสังคมนั้นๆก่อนเป็นสำคัญ ให้ได้ประชาชนรู้จักพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ อยากได้อยากมีในสิ่งที่เกินกำลังของตน

สำหรับทัศนะของสุเมธ ตันติเวชกุล (2542:286) ซึ่งเป็นบุคคลที่ขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในมูลนิธิชัยพัฒนาได้กล่าวถึงความหมายของเศรษฐกิจพอเพียงว่า หมายถึง เศรษฐกิจที่สามารถอุ้มชูตัวเองอยู่ได้โดยไม่ต้องเดือดร้อน โดยต้องสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจของตนเองให้ดีเสียก่อน คือตั้งตัวให้มีความพอกิน พอใช้ ไม่ใช่มุ่งหวังแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกกระตือรือร้นทางเศรษฐกิจให้รวดเร็วแต่เพียงอย่างเดียว เพราะผู้ที่มีอาชีพและฐานะเพียงพอ ที่จะพึ่งตนเอง ย่อมสามารถสร้างความเจริญก้าวหน้าและฐานะทางเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นไปตามลำดับต่อไปได้

มนัส สุวรรณ (อ้างในบรรเจิด กิริยา. 2549:18) ได้กล่าวไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางที่มุ่งเน้นทั้งความสมดุลของสิ่งแวดล้อม และความเข้มแข็งของมนุษย์ มนุษย์ต้องรู้จักประมาณตนรู้จักความสามัคคี มีความตระหนัก และมีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อส่วนรวมและต่อสิ่งแวดล้อมและใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์มีเหตุผลหลายประการที่ทำให้เกิดความมั่นใจว่า เศรษฐกิจพอเพียง สามารถทำให้สังคมไทยเป็นสังคมที่ยั่งยืนได้คือ

1. เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปสู่การปฏิบัติให้บังเกิดผลเป็นรูปธรรมโดยง่าย
2. เศรษฐกิจไม่ได้ให้ความสำคัญเพียงองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่ง แต่เป็นพิจารณาแบบองค์รวม โดยให้ความสำคัญกับทุกองค์ประกอบอย่างเป็นระบบ
3. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเป็นธรรมชาติอาศัยเพียงความรู้ความเข้าใจ ระดับชาวบ้านเรียกภูมิปัญญาท้องถิ่นก็สามารถดำเนินการให้ประสบผลสำเร็จได้
4. เศรษฐกิจพอเพียงเป็นการดำเนินการที่อยู่ภายใต้ความสามารถที่จะรองรับธรรมชาติ และสังคม ดังพระราชดำรัสที่ว่า การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศทางภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมศาสตร์ในเชิงสังคมวิทยา

ในขณะเดียวกันทัศนะของฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540:1) ได้กล่าวว่า การศึกษาระบบเศรษฐกิจของชุมชนไทยในอดีต ว่าเป็นระบบเศรษฐกิจแบบพอยังชีพ ผลิตพืชผล พืชพันธุ์ไว้เพื่อกิน เพื่อใช้เอง ไม่มีระบบการพึ่งพิงสังคมภายนอกมีความผูกพันกันสูง ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความพอเพียงในตนเอง นับถือระบบเครือญาติเป็นสำคัญ และไม่มีการแข่งขันกัน เป็นต้น

อำพล เสนาณรงค์ (2541: 2) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของประเทศ วะสี (2542:6) ให้ความเห็นว่าเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ได้แปลว่า ไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ผลิต ไม่ส่งออก ไม่ทำ เศรษฐกิจมหภาค แต่หมายถึงการที่มนุษย์เรามีความพอเพียงในอย่างน้อย 7 ประการด้วยกันได้แก่

1. พอเพียงสำหรับทุกคน
2. จิตใจพอเพียง
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง
5. ปัญญาพอเพียง

6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง

7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่วุ่นวาย เดียวจนเดียวรวย ซึ่งเมื่อทุกอย่างเกิดความพอเพียงก็จะเกิดความสมดุล คือ ความเป็นปกติและยั่งยืน ซึ่งอาจจะเรียกในชื่ออื่น ๆ ได้ เช่น เศรษฐกิจพื้นฐาน เศรษฐกิจสมดุล หรือ เศรษฐกิจบูรณาการ เป็นต้น

เสน่ห์ จามริก (2542: 249) กล่าวว่า จุดเริ่มต้นของการพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง ก็คือการฟื้นฟูฐานะเศรษฐกิจชุมชน เศรษฐกิจพอเพียงให้ความหมายเป็นทั้งหลักการ และกระบวนการทางสังคมตั้งแต่ขั้นฟื้นฟูและขยายเครือข่ายเกษตรกรรมยั่งยืน เป็นการพัฒนาขีดความสามารถในการผลิตและบริการอย่างพออยู่พอกินขึ้นไปถึงขั้นแปรรูปอุตสาหกรรมครัวเรือนสร้างอาชีพ และทักษะวิชาการที่หลากหลาย เกิดตลาดซื้อขาย สะสมทุน ฯลฯ และบนพื้นฐานเครือข่ายเศรษฐกิจชุมชนนี้เองที่เศรษฐกิจจะพัฒนาขึ้นมาอย่างมั่นคงทั้งในด้านกำลังทุนและตลาดภายในประเทศ รวมทั้งเทคโนโลยี ซึ่งจะค่อย ๆ พัฒนาขึ้นมาจากฐานทรัพยากรและภูมิปัญญาที่มีอยู่ภายในชาติ และทั้งที่จะพึ่งคัดสรรเรียนรู้จากโลกภายนอกในแง่เศรษฐกิจพอเพียง จึงมีความหมายเป็นเสมือนภูมิคุ้มกันให้กับโลกาภิวัตน์ ในแนวทางที่เอื้ออำนวยต่อประโยชน์สุขของประชาชนส่วนใหญ่

ดังนั้น ผู้ศึกษาวิจัยจึงขอสรุปได้ว่า การศึกษาความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ เป็นการมองกลับสู่วิถีชีวิตที่เคยอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติและจัดการกับธรรมชาติอย่างสมดุล ซึ่งนั่น ก็คือแนวคิดปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของสังคมไทย เพื่อให้ก้าวทันต่อยุคโลกาภิวัตน์ เพื่อให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลง โดยใช้หลักความพอเพียงเป็นหลักคิดและหลักปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

2.1.2 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐชาติ ตลอดจนระดับโลกด้วย ทั้งในการพัฒนาและในการบริหารประเทศให้ดำเนินไปใน “ทางสายกลาง” โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผน และการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกัน จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านทางวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

แนวทางเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ จึงประกอบด้วยหลักการ หลักวิชา และหลักธรรมหลายประการ อาทิ

1. เป็นปรัชญาการดำรงอยู่และการปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ชุมชน ประเทศชาติ จนถึงระดับโลก
2. เป็นปรัชญาในการพัฒนาประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลางจะช่วยพัฒนาเศรษฐกิจให้ก้าวทันโลกยุคโลกาภิวัตน์เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว กว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี
3. ความพอเพียงหมายถึงความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อกันมีผลกระทบใด ๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน
4. จะต้องอาศัยความร่วมมือ ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน
5. จะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในด้านคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญาและความรอบคอบ (กรมราชทัณฑ์.2550:22)

2.1.3 หลักการที่สำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมีหลักการที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ความพอประมาณ หมายถึง การปฏิบัติตามทางสายกลาง มีความพอดี ไม่น้อยเกินไป และ ไม่มากเกินไป โดยไม่เบียดเบียนคนอื่นและผู้อื่น
2. ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ
3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดี หมายถึง การมีคุณธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยว เตรียมตัวให้พร้อม กับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึง ความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล (กรมราชทัณฑ์.2550:23)

2.1.4 เจาะลึกการตัดสินใจ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

การตัดสินใจและการดำเนินการตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็น พื้นฐาน

1. เจาะลึกความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความ ระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ
2. เจาะลึกคุณธรรม มีจิตสำนึกในด้านคุณธรรมและจริยธรรม เช่น ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความขยันหมั่นเพียร ความอดทน มีความพอประมาณ ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

2.1.5 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีมิติ 4 ด้าน

เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริอยู่เหนือกว่าเศรษฐกิจแบบทุนนิยมของตะวันตก ซึ่งเกี่ยวกับ เรื่องวัตถุที่เป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน ถ้าไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจ พอเพียงมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจทุนนิยมหรือเศรษฐกิจธุรกิจเพราะครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือมิติ ด้านเศรษฐกิจ มิติด้านจิตใจ มิติด้านสังคมและมิติด้านวัฒนธรรม ดังจะกล่าวในรายละเอียดดังนี้

1. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาชีพเพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนว พระราชดำริเป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่ม สูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ พ้นจากการเป็นหนี้และความยากจนสามารถพึ่งตนเองได้มี ครอบครัวยุติธรรมและเป็นสุข

2. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณและพอใจในสิ่งที่ตน มียินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มที่ตัวเอง โดยสร้างรากฐานทางจิตใจที่มั่นคงโดยเริ่ม จากใจที่รู้จักพอเป็นการปฏิบัติตามทางสายกลางหรือ (มัชฌิมาปฏิปทา) ในการดำรงชีวิต โดยใช้หลักการ พึ่งตนเอง 5 ประการ คือ

(1) พึ่งตนเองทางจิตใจ คนที่สมบูรณ์พร้อมต้องมีจิตใจที่เข้มแข็ง มีจิตสำนึกว่าตนนั้นสามารถพึ่งตนเองได้ ดังนั้น จึงควรที่จะสร้างพลังผลักดันให้มีภาวะจิตใจอีกหมื่นต่อชีวิตด้วยความสุจริต แม้อาจจะไม่ประสบผลสำเร็จบ้างก็ตาม มิพึงควรท้อแท้ ใฝ่พยายามต่อไป พึงยึดพระราชดำรัส “การพัฒนาคน” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “บุคคลต้องมีรากฐานทางจิตใจที่ดี คือความหนักแน่นมั่นคงในสุจริตธรรมและความมุ่งมั่นที่จะปฏิบัติหน้าที่ให้จนสำเร็จ ทั้งต้องมีกุศโลบายหรือวิธีอันแยบยลในการปฏิบัติงาน ประกอบพร้อมกันด้วยจึงจะสัมฤทธิ์ผลดีแน่นอนและบังเกิดประโยชน์อันยั่งยืนแก่ตนเองและแผ่นดิน ”

(2) พึ่งตนเองทางสังคม ควรเสริมสร้างให้แต่ละชุมชนในท้องถิ่นได้ร่วมมือช่วยเหลือเกื้อกูลกัน นำความรู้ที่ได้รับมาถ่ายทอดและเผยแพร่ให้ได้รับประโยชน์ซึ่งกันและกันดังพระบรมราโชวาทที่ว่า “เพื่อให้งานรุดหน้าไปพร้อมเพรียงกันไม่ลดหลั่น จึงขอให้ทุกคนพยายามที่จะทำงานในหน้าที่ของตนอย่างเต็มที่และให้มีการประสานสัมพันธ์กันให้ดี เพื่อให้งานทั้งหมดเกื้อหนุนสนับสนุนกัน”

(3) พึ่งตนเองได้ทางทรัพยากรธรรมชาติ คือการส่งเสริมให้มีการนำเอาศักยภาพของผู้คนในท้องถิ่น สามารถแสวงหาทรัพยากรธรรมชาติหรือวัตถุดิบในท้องถิ่นที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดซึ่งยังมีผลให้เกิดการพัฒนาประเทศได้อย่างดียิ่ง สิ่งดีก็คือการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น(Local Wisdom) ซึ่งมีมากมายในประเทศ

(4) พึ่งตนเองได้ทางเทคโนโลยี ควรส่งเสริมให้มีการศึกษา ทดลอง ทดสอบเพื่อให้ได้มาซึ่งเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่สอดคล้องกับสภาพภูมิประเทศและสังคมไทย และสิ่งสำคัญสามารถนำไปใช้ปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

(5) พึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจ หมายถึงสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองในระดับเบื้องต้น กล่าวคือ แม้ไม่มีเงินก็ยังมีข้าว ปลา ผัก ผลไม้ ในท้องถิ่นของตนเองเพื่อการยังชีพและสามารถนำไปการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศในระดับมหภาคต่อไปได้ด้วย

3. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีความสงบสุข ประชาชนมีความเมตตา เอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคีร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอาใจเอาเปรียบกัน การมุ่งทำลายกัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่สภาผู้แทนราษฎรแห่งชาติ ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่ออันเชิญไปอ่านในพิธีเปิดการประชุมผู้แทนสภาผู้แทนราษฎรทั่วประเทศครั้งที่ 18 ในวันที่ 18 มกราคม 2530 มีข้อความที่สำคัญว่า “ การสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็นแผ่นดินทองหรือการช่วยตัวเองในปัจจุบันนี้ เห็นว่า จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำความสงบให้เกิดขึ้นก่อนโดยเร็ว เพราะถ้าความสงบยังไม่เกิดเราจะคิดอ่านแก้ปัญหาหรือจะรวมกำลังกันทำงานช่วยตัวเองไม่ได้ ความสงบนั้นภายนอกได้แก่ สถานการณ์อันเรียบร้อย เป็นปกติ ไม่มีวุ่นวายขัดแย้งไม่มีการเอาใจเอาเปรียบเบียดเบียนหรือมุ่งร้ายทำลายกัน ภายในได้แก่ ความคิดจิตใจที่พุ่งชน หวั่นไหวหรือเดือดร้อนกระวนกระวาย ด้วยอำนาจความมักได้เห็นแก่ตัว ความร้ายกาจแห่ง

โทษ ความหลงใหลเพื่อเหิม อันเป็นต้นเหตุของอภุศล ทุจริตทั้งหมด การทำความสงบนั้นต้องเริ่มที่ภายในตัวในใจก่อน ”

4. มิติด้านวัฒนธรรม วัฒนธรรมหมายถึงวิถีชีวิต (Way of life) ของประชาชน เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สิน เกิดการทุจริต คอร์รัปชันซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ สินค้าเงินผ่อน ทำให้ต้องมีหนี้สิน จำนวนหนี้สินได้เพิ่มพูนขึ้นเรื่อย ๆ บางคนไม่มีเงินชำระหนี้สินก็ต้องหาทางออกโดยการฆ่าตัวตาย

ในทางเศรษฐกิจเงินออม (Saving) ของประชาชนถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศ ประเทศที่มีเงินออมสูงก็ไม่จำเป็นต้องไปกู้ยืมเงินจากต่างประเทศมาใช้ สามารถที่จะให้ประเทศอื่นกู้ยืมเงินได้ ส่วนประเทศที่มีเงินออมต่ำหรือไม่มีเงินออมก็ต้องกู้เงินจากต่างประเทศมาใช้ หากกู้และเป็นหนี้มากเกินไปก็จะทำให้กระทบกระเทือนต่อฐานะทางเศรษฐกิจ และการเงินของประเทศ เช่น การที่ประเทศไทยต้องกู้ยืมเงินต่างประเทศเป็นจำนวนถึง 90,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐอเมริกาในกลางปี 2540 เป็นเหตุหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยต้องประสบภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจและการเงินอย่างรุนแรง คนที่มีเงินออมจะต้องเป็นคนประหยัด ใช้จ่ายน้อยกว่ารายได้ คนที่ไม่ควบคุมการใช้จ่ายมีนิสัยฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย เห็นคนอื่นมีก็อยากมีบ้าง ทั้งที่ฐานะทางการเงินไม่อำนวยให้ จะพยายามหาเงินมาไม่ว่าโดยทางสุจริตหรือทุจริต ไม่ว่าโดยชอบธรรมหรือไม่ชอบธรรม ในกรณีนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทเกี่ยวกับความฟุ้งเฟ้อมีข้อความที่สำคัญว่า “ ความฟุ้งเฟ้อทำให้เกิดความไม่พอ คนเราฟุ้งเฟ้อก็ไม่มีทางที่จะหาทรัพย์มาป้อนความฟุ้งเฟ้อได้ ความฟุ้งเฟ้อเป็นปากที่หิวตลอดเวลา ป้อนเท่าไรไม่พอ หาเท่าไรไม่พอ เพราะฉะนั้นจะต้องหาทางป้องกันวิธีจะนำมาป้อนความฟุ้งเฟ้อ ซึ่งก็คือการทุจริต” การมีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียง มีข้อปฏิบัติที่สำคัญ ดังนี้

- (1) มีชีวิตที่เรียบง่าย ประหยัด ไม่ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย
- (2) ให้ยึดถือทางสายกลาง รู้จักพอ พอประมาณและพอใจ
- (3) มีความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ร่วมมือและช่วยเหลือกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่เอาัดเอาเปรียบกัน ไม่มุ่งร้ายทำร้ายกัน
- (4) ประกอบสัมมาอาชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ใฝ่หาความรู้เพื่อนำมาใช้ให้เป็นประโยชน์
- (5) สามารถพึ่งตนเองได้ให้พ้นจากความยากจน สามารถพออยู่พอกิน ไม่เดือดร้อน ไม่ตกเป็นทาสของอบายมุข วัตถุนิยม และบริโภคนิยม

2.1.6 เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

การจะนำแนวความคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในหน่วยงานหรือองค์กรต่าง ๆ นั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงเป้าหมายในการดำเนินการที่แท้จริงของแนวคิดดังกล่าว เพื่อให้การนำไปทดลองปฏิบัติเป็นไปตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ซึ่งพอสามารถสรุปได้ ดังนี้

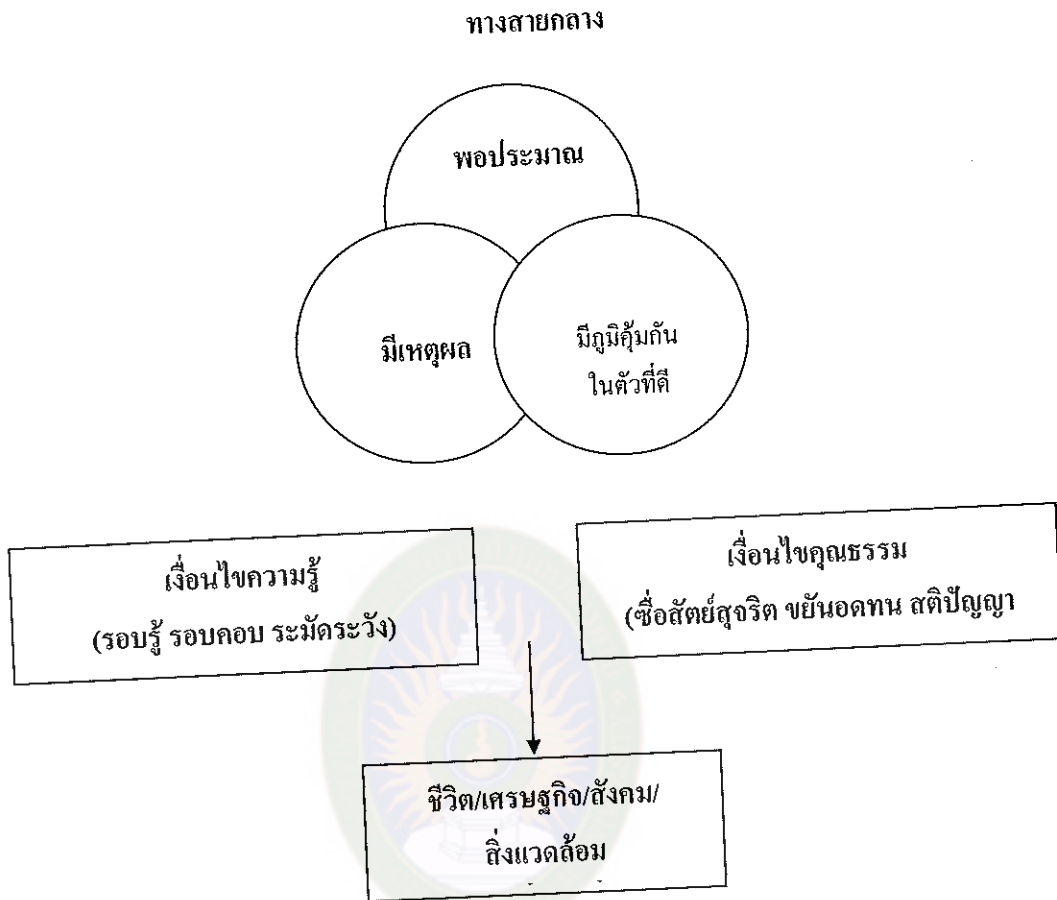
ถวัลย์ มาศจรัส(2550:36) ได้เปิดมุมมองในเป้าหมายปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงว่า มุ่งให้เกิดความสมดุล และพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม จากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ในขณะที่เดียวกันทัศนะของสรินยา ดวงสัน(2551:13) ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำไปประยุกต์ได้ทุกเรื่อง โดยใช้ความรู้กับคุณธรรมในการตัดสินใจ ใช้ความรู้ทางหลักวิชาอย่างรอบรู้ รอบคอบ และการกระทำอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม ความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน ไม่เบียดเบียนกัน มีการช่วยเหลือแบ่งปันกัน คือความพอเพียงโดยตรง ทำแบบพอประมาณกับทรัพยากร ทุน ศักยภาพ ภูมิสังคม และมีความสามารถที่จะพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้นได้ในทุกเวลา จึงสอดคล้องกับแนวความคิดของประเวศ วะสี(2541:3) ที่ได้กล่าวว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การมีจิตใจที่พอเพียง มีความวิริยะพอเพียง มีปัญญาพอเพียง มีวัฒนธรรมที่พอเพียง มีสิ่งแวดล้อมที่พอเพียง และมีความเอื้ออาทรต่อกัน หลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ เศรษฐกิจที่บูรณาการได้ดุลยภาพ มีความเป็นปกติและยั่งยืน

สำหรับผู้ศึกษาวิจัยเองเห็นว่า เป้าหมายของเศรษฐกิจพอเพียงก็เป็นแนวทางการดำรงอยู่ และปฏิบัติตนของสังคมไทยเดิมอยู่แล้ว แต่ในสังคมปัจจุบันจำเป็นต้องกลับมาทำความเข้าใจและประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมนั้นๆ เพื่อให้ก้าวทันต่อบุคโลกาภิวัตน์ จึงให้เกิดความก้าวหน้าไปพร้อมกับความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงของโลก

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY

แผนภาพที่ 1 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง



ที่มา: ดัดแปลงจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2550)

2.2 การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

การจัดการศึกษาตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ถือว่าเป็นอีกวิธีการหนึ่งในการเผยแพร่ความรู้เรื่องแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ประชาชน ซึ่งมหาวิทยาลัยต่างๆ ได้นำแนวคิดนี้มาใช้ในการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับชุมชน โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยราชภัฏต่างๆ อันมีปณิธานหรือปรัชญาการพัฒนาที่เน้นการศึกษาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น และกระบวนการไปสู่ประชาชน เน้นการเข้ามีส่วนร่วมของท้องถิ่น และการปลูกฝังที่ตัวเด็กและเยาวชนให้เกิดจิตสำนึกพอเพียง พอประมาณภายใต้เงื่อนไขด้านความรู้ คุณธรรม และธรรมาภิบาล

ในการดำเนินการจัดการศึกษาจึงถือว่ามหาวิทยาลัยราชภัฏต่างๆ ได้เป็นหน่วยงานหลักที่ต้องทำหน้าที่ในการวางแผน และจัดการเรียนการสอนในการสอดแทรกแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงลงไปสู่

การนำไปปฏิบัติสู่องค์กรทุกระดับ เมื่อทุกองค์กรเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ มหาวิทยาลัยหรืออาจารย์ผู้สอนจำเป็นต้องมีความคิดที่จะนำหลักแนวคิดดังกล่าวไปสอดแทรกสู่กิจกรรมกระบวนการเรียนการสอนในวิชาต่างๆ โดยอาจารย์ผู้สอนนำกระบวนการเรียนการสอน ทำการวิจัยในชั้นเรียน และสามารถเพื่อเผยแพร่หลักแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป

การจัดการศึกษาตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการได้ใน 2 ส่วน ได้แก่

1) การบริหารสถานศึกษาในด้านต่าง ๆ

2) การจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วย การสอดแทรกสาระเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาวิถีไทยและสาระเรียนรู้อื่นในห้องเรียน และการประยุกต์หลักเศรษฐกิจพอเพียงในการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน นอกห้องเรียน การบรรลุเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ครูอาจารย์เป็นบุคลากรที่สำคัญในการถ่ายทอดความรู้ และปลูกฝังหลักคิดต่าง ๆ ให้แก่เด็ก โดยครูต้องเข้าใจอย่างถูกต้อง สามารถวิเคราะห์ความพอเพียง/ไม่พอเพียงของตนเองและครอบครัวได้และทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียง (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550:3)

สำหรับแนวทางการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ (2550:1-8)

ได้สรุปแนวทางไว้ดังนี้

1. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

สถานศึกษาควรมุ่งส่งเสริมการเรียนรู้และปลูกฝัง เสริมสร้างให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1 มีความรู้ ความเข้าใจ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.1.1 มีความรู้ ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1.1.2 มีความรู้ ความเข้าใจปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และความเชื่อมโยงกับระบบเศรษฐกิจทั่วไป

1.1.3 เห็นประโยชน์ และตระหนักในความสำคัญของการดำเนินชีวิต ตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการ พัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่ม/โรงเรียน/ชุมชน/สังคมโดยรวม

1.2 มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.2.1 มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิตและการพัฒนาอาชีพที่เหมาะสมกับศักยภาพของแต่ละบุคคล และสอดคล้องกับภูมิสังคมต่าง ๆ เช่น การผลิต และจำหน่ายสินค้า การให้บริการ การดำเนินธุรกิจขนาดต่าง ๆ การใช้จ่ายและการออมการเกษตร ฯลฯ เพื่อให้สามารถอุ้มชูตัวเองและครอบครัวได้

1.2.2 มีทักษะ ค่านิยม และจริยธรรมเบื้องต้นที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล ไม่เบียดเบียน นำไปสู่ความสันติสุข และรู้จักสามัคคี

1.2.3 ใช้และพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมให้เกิดประโยชน์และความสุข อย่างยั่งยืน

1.2.4 สืบสานและพัฒนาศิลปวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น หวงแทนทรัพย์สินสมบัติของชาติ รักและภาคภูมิใจในความเป็นไทย

1.3 ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดังนี้

1.3.1 ปฏิบัติตนให้มีความพอประมาณ รู้จักการประมาณตน รู้จักศักยภาพของคนที่มีอยู่ และรู้จักสภาพแวดล้อมของชุมชน/สังคม ที่อาศัยอยู่

1.3.2 ปฏิบัติตนอย่างมีเหตุผล บนพื้นฐานของความถูกต้อง โดยใช้สติ ปัญญา มีความรอบรู้ และรอบคอบในการคิด พุด ทำ โดยยึดทางสายกลางในการปฏิบัติ

1.3.3 มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ทั้งภายใน และภายนอก ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์

1.3.4 มีความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง สามารถวิเคราะห์และปฏิบัติด้วยความรอบคอบอย่างระมัดระวัง

1.3.5 ปฏิบัติตนและดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต ขยัน อดทน ขยันหมั่นเพียร แบ่งปัน มีสติ ปัญญา มีวินัย พึ่งตนเองได้ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เกื้อกูล มีความรับผิดชอบ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

2.3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารงานและวิจัยที่สำคัญๆ ที่ผู้วิจัยได้เรียบเรียงในการวิจัยครั้งนี้มีด้วยกันหลายท่านที่ให้แนวคิด การวิเคราะห์ไว้ที่น่าสนใจดังนี้

การวิจัยของสุดา จุลเสวก(2549:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการวิจัยการติดตามประเมินผลการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา เขตตรวจราชการที่ 13 ปีการศึกษา 2550 ผลการติดตามประเมินผลพบว่า สถานศึกษาที่มีการนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา ได้นำกิจกรรม/โครงการที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้มากที่สุด เรียงตามลำดับ โดยแยกออกเป็นรายด้าน ดังนี้

ด้านที่ 1 การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ของผู้บริหาร และครู พบว่า กิจกรรม/โครงการที่มีการปฏิบัติมากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่

- 1) แบบอย่างที่ดีมีค่ามากกว่าคำสอน
- 2) แบบอย่างวิถีพอเพียงหลักเลี้ยงความจน
- 3) อยู่แบบพอเพียงด้วยวิถีไทย
- 4) ตามรอยพ่ออย่างพอเพียง

5) คุณธรรมนำชีวิตสู่ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งหมายความว่าสถานศึกษากลุ่มตัวอย่างที่นำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ที่ประสบความสำเร็จก็เพราะผู้บริหารและครูได้ดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเป็นแบบอย่างให้กับนักเรียนและชุมชน สถานศึกษาเหล่านี้จึงได้รับการยอมรับในระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับเขตตรวจราชการ

ด้านที่ 2 การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ด้านกระบวนการบริหารจัดการในสถานศึกษา พบว่า กิจกรรม/โครงการที่มีการปฏิบัติมากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่

- 1) การบริหารจัดการสถานศึกษาตามแนวปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) การบริหารจัดการที่พอเพียง
- 3) การพัฒนาโรงเรียนสู่ความเป็นเลิศ
- 4) การพัฒนาครูสู่การจัดทำวิจัยในชั้นเรียน
- 5) การดูแลช่วยเหลือนักเรียนทั้งระบบ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า สถานศึกษากลุ่มตัวอย่างได้ให้ความสำคัญในการบริหารจัดการแบบพอเพียง พยายามบริหารจัดการ โดยยึดหลักการใช้ทรัพยากรให้คุ้มค่า และถูกต้องตามหลักธรรมาภิบาลจึงเป็นที่ยอมรับในระดับเขตพื้นที่การศึกษาและเขตตรวจราชการเป็นอย่างดี

ด้านที่ 3 การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน พบว่า กิจกรรม/โครงการที่มีการปฏิบัติมากที่สุด 5 อันดับ ได้แก่

- 1) โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่
- 2) เกษตรอินทรีย์ในโรงเรียน
- 3) การจัดการเรียนรู้เกษตรอินทรีย์
- 4) เกษตรเพื่ออาหารกลางวัน
- 5) อาหารกลางวันแบบยั่งยืน

ซึ่งสรุปได้ว่า สถานศึกษาเหล่านี้ได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในกิจกรรมโครงการเกี่ยวกับการเกษตรเป็นส่วนมาก เพราะเป็นเรื่องที่ใกล้ตัวเด็กในชุมชนนั้น ๆ เป็นเรื่องที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และสามารถนำไปปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน อันเป็นการพัฒนาทั้งในระดับบุคคล และขยายผลไปเป็นการพัฒนาระดับองค์กรที่ยั่งยืนได้ทุกกิจกรรม/โครงการ สถานศึกษาได้ดำเนินการโดยยึดหลักการปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง คือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผลและการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งในด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรม โดยมีเงื่อนไข 2 ประการคือ ความรอบรู้ และหลักคุณธรรมในการดำเนินชีวิต ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่งสามารถยกหลักการขึ้นมาอธิบายประกอบได้ตามสมควร

ในการวิจัยที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงเรื่อง การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของวรรณวิสา กิจสนิท(2548:14) จะได้ผลการวิจัยที่สำคัญสรุปได้ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ห้อยค่าประกอบเชิงยืนยัน พบว่า ตัวบ่งชี้ทุกตัวเป็นตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำนวนทั้งหมด 9 ตัวครอบคลุมองค์ประกอบ 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 2

ตัวบ่งชี้ ด้านการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 3 ตัวบ่งชี้ และด้านการประพฤติปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ 4 ตัวบ่งชี้

2. ผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันอันดับที่สองของโมเดลตัวบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 12.95$, $df = 19$, $p = .84$, $GFI = .99$, $AGFI = .97$, $RMR = .01$) น้ำหนักองค์ประกอบของตัวบ่งชี้ ทั้ง 3 ด้าน มีค่าเป็นบวก มีขนาดตั้งแต่ 0.73 ถึง 1.00 และมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทุกตัว โดยองค์ประกอบที่มีน้ำหนักความสำคัญมากที่สุดในการบ่งชี้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยรวม ได้แก่ ด้านการจัดการเรียนรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง รองลงมา คือ ด้านความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และด้านการประพฤติปฏิบัติตนตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยองค์ประกอบในแต่ละด้านดังกล่าว มีค่าน้ำหนักองค์ประกอบ เท่ากับ 1.00, 0.99 และ 0.73 ตามลำดับ และมีความแปรผันร่วมกับองค์ประกอบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครูตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้ประมาณร้อยละ 93 , 91 และ 47 ตามลำดับ

ผลการวิจัยการปรับใช้เศรษฐกิจพอเพียงในการบริหารการเรียนการสอนของเกษม สุภรานนท์ (อ้างในชรินทร์ มั่งคั่ง, 2551: 42) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่วิถีชีวิตคุณธรรมนำความรู้ คิดวิเคราะห์ และเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้ได้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการบริหารและการจัดการการเรียนการสอนที่ส่งเสริมและสร้างคุณธรรมนำความรู้ ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์ เสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อพัฒนาผู้บริหาร โรงเรียนเพื่อส่งเสริมและเสริมสร้างคุณธรรมนำความรู้ ส่งเสริมผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์ เสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เก็บข้อมูลโดยการศึกษาค้นคว้า (Text) เอกสารเกี่ยวกับกระบวนการและหลักการจากนั้นจึงเก็บข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key information) โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เก็บข้อมูลโดยใช้เทคนิค Snow ball sampling ด้วยการบอกเล่าจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญต่อเนื่องไปยังบุคคลที่เกี่ยวข้อง เมื่อได้ข้อมูลอ้อมตัว จึงเป็นอันยุติ ตรวจสอบความเชื่อมั่นของข้อมูลและความเที่ยงตรงของข้อมูลด้วยวิธีการเป็นสามเส้า (Triangulation)

ผลการวิจัยพบว่า การบริหารที่มีประสิทธิภาพเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่วิถีชีวิตคุณธรรมนำความรู้ คิดวิเคราะห์ และเศรษฐกิจพอเพียง โรงเรียนบริหารจัดการโดยจัดให้มีโครงการ 3 โครงการ 34 กิจกรรม ดังนี้ โครงการส่งเสริมและสร้างคุณธรรมนำความรู้มี 17 กิจกรรม คือ กิจกรรม เล่านิทานธรรมะ กิจกรรมขวทูตความดี กิจกรรมเสวยธรรม กิจกรรมแสดงตนเป็นพุทธมามกะ กิจกรรมฝึกจิตให้เป็นสมาธิ กิจกรรมฟังเทศน์มหาชาติเรียนรู้บูรณาการ ฯลฯ สำหรับโครงการเสริมสร้างผู้เรียนให้คิดวิเคราะห์มี 7 กิจกรรม อาทิเช่น กิจกรรมอนุรักษ์ภาษาพัฒนาการอ่าน กิจกรรม Math Day เป็นต้น และโครงการส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียน

ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มี 10 กิจกรรม อาทิเช่น กิจกรรมประโยชน์สูงสุด กิจกรรมออมวันนี้สู่ขวัญหน้า กิจกรรม 5 ส เป็นต้น

โครงการส่งเสริมและเสริมสร้างคุณธรรมนำความรู้จำนวน 17 กิจกรรม พบว่า มีการกำหนดวิสัยทัศน์ การกำหนดยุทธศาสตร์อย่างชัดเจน ตลอดจนการใช้เทคนิคสร้างเสริมคุณธรรมนำความรู้ คือ การกล่อมเกลாதองศาสังคม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม การปรับพฤติกรรมการเชื่อมโยงหลักธรรมให้ปฏิบัติจริง เป็นนิสัย คือ วิถีชีวิตและนำไปสู่การมีความสุขที่แท้จริง อันเรียกว่า แผนที่ความสุขซึ่งเป็นการยกเครื่องการปลูกฝังคุณธรรมเดิมที่เคร่งครัด ขรึม ไม่สนใจจนเป็นคุณธรรมที่แข็งแ้ง และนอกจากจะเน้นให้นักเรียน ครู มีคุณธรรมแล้วยังเน้นให้มีความรู้ภายใต้ร่มเงาของคุณธรรม

โครงการเสริมสร้างและพัฒนาผู้เรียนให้วิเคราะห์ จำนวน 7 กิจกรรม พบว่า มีผลต่อระบบการบริหารคือ พฤติกรรมความสัมพันธ์ของผู้บริหารกับผู้ใต้บังคับบัญชา มุ่งไปที่การสร้างผลผลิตเป็นสำคัญ คือ การเพิ่มคุณภาพการเรียนของผู้เรียน ช่วยให้เกิดความชัดเจนในการแบ่งงานกันทำ รู้จักตั้งคำถามสำคัญต่อปรากฏการณ์ที่มีผลเชิงบวกเชิงลบ เป็นการสร้างเส้นทางใหม่ของการพัฒนาการคิดวิเคราะห์ อันจะสร้างแนวคิดใหม่ ด้วยการนำปัญหามาตีประเด็น หากความหลากหลาย ความเข้าใจ ทำให้เกิดการทำงานกลุ่มได้ดีขึ้น มีความมุ่งมั่นพากเพียรมากขึ้น

โครงการส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 กิจกรรม พบว่า สามารถปรับวิถีคิดและกระบวนทัศน์ของครูและนักเรียนให้ตระหนักรู้รอดในกระแสสังคมการบริโภคนิยมแบบด้อยคุณภาพ เน้นการปลูกฝังความมีธรรมาภิบาล มีคุณธรรม รู้คิด รู้จักทำมาหากิน ไม่ว่าจะเป็นักเรียนและครู ก็สามารถพลิกฟื้นชีวิตได้ด้วยหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะเป็นผู้มีการจัดระบบการหารายได้ การใช้จ่ายเป็นไปตามสภาพเศรษฐกิจที่มีการตัดสินใจได้ดีใช้ทางสายกลาง มีเหตุผล กล้าคิดกล้าทำ สำหรับครูและนักเรียนก็สามารถวางแผนชีวิตให้รอดพ้นจากสภาพความเป็นหนี้ นับเป็นการเปิดใจกว้างในการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดี

ส่วนการวิจัยของศรีสุนทร ชัยชาญ(2550:บทคัดย่อ) “การพัฒนาทักษะการจัดทำโครงการภาษาไทย ที่เน้นการอ่านคิด วิเคราะห์ และเขียนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย” โดยการสอนแบบ โครงงาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การอ่าน คิด วิเคราะห์ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงแบบ โครงงานก่อนและหลังเรียน โดยการสอนแบบกิจกรรมโครงการเพื่อศึกษาความรับผิดชอบของ โครงงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนศรีสะเกษวิทยาลัย ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2550 จำนวน 50 คน ที่ได้มาจากการเจาะจงข้อมูล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบประเมินแผนการจัดการเรียนรู้สาระเพิ่มเติม โครงงานภาษาไทย ท 40201 ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสอนแบบกิจกรรมโครงงานภาษาไทย แบบประเมินคู่มือการสอนโครงงานภาษาไทย แบบประเมินโครงการสำหรับครู แบบวัดผลสัมฤทธิ์การเรียน การอ่าน คิด วิเคราะห์ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการสอนแบบกิจกรรมโครงงานภาษาไทย เนื้อหา กิจกรรมการสอน แบบ โครงงานภาษาไทยตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การหาความเที่ยงจากการสังเกต ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยกิจกรรมโครงการภาษาไทยมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนการเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.5 และนักเรียนที่เรียนโดยกิจกรรมโครงการมีพฤติกรรมความรับผิดชอบอยู่ระหว่าง 4.00 คืออยู่ในระดับเกณฑ์ดี

ในขณะที่ที่คณะผ่านการวิจัยของชัยรินทร์ ชัยวิสิทธิ์ (2545:15) ได้กล่าวใน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อสร้างเสริมค่านิยมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงให้นักเรียนและชุมชนด้วยโครงการอาชีพ ผลการวิจัยพบว่า ในการทำโครงการอาชีพของนักเรียนนั้นยังมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ใช้วัสดุอุปกรณ์ไม่คุ้มค่า ไม่ประหยัดและใช้อย่างสิ้นเปลืองรวมทั้งยังไม่มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ เครื่องมือและความรู้ต่าง ๆ แก่กัน หลังจากที่นักเรียนได้เรียนรู้เรื่องแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงแล้วได้นำไปประยุกต์ใช้ในโครงการปรากฏว่า นักเรียนมีการใช้จ่ายในโครงการอย่างประหยัด มีการใช้วัสดุอุปกรณ์อย่างคุ้มค่า มีการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และความรู้ต่าง ๆ นำเศษสิ่งเหลือใช้ในโครงการมาใช้ประโยชน์ปรึกษากับคนในครอบครัวและภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น โดยทุกคนในครอบครัวให้ความร่วมมือสนับสนุนส่วนความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อเนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอนและครูผู้สอนเป็นไปในทางบวกและความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการทำโครงการอาชีพของนักเรียนก็เป็นทางบวกเช่นเดียวกัน

ส่วนในการวิจัยของพัฒนาภรณ์ ฉัตรวิโรจน์ (2545:บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของครูในการส่งเสริมความรู้เศรษฐกิจพอเพียงในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น กลุ่มประชากรที่ศึกษาได้แก่ครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา จังหวัดขอนแก่น ผลการศึกษารูปได้ว่า ครูส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับบทบาทการส่งเสริมความรู้ในระดับต่ำ

จะเห็นได้ว่าทัศนะของการวิจัยที่ได้กล่าวในข้างต้น เป็นการค้นพบข้อเท็จจริงในเรื่องการศึกษาที่นำกระบวนการหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการเรียนการสอน การบริหารและการจัดการระบบการบริหารที่จะก้าวไปสู่ความเข้มแข็งของบุคคล และองค์กร ให้มีความยั่งยืน

แผนภาพที่ 2 กรอบแนวคิด ความเชื่อมโยงของการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนผ่านกระบวนการสร้างสำนักเศรษฐกิจพอเพียงในวิชาวิถีไทย

